L'AIGUADOLÇ 45-46 (2016), pàgs. 29-44 Edita: Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta

DONA I CREACIÓ ESCÈNICA AL PAÍS VALENCIÀ (2005-2014)

Patrícia Pardo

1. Preludi

PRIMERAMENT, UN ACLARIMENT NECESSARI: quan parlem de "creació escènica" o "arts escèniques" sapieu que ens referim a circ i teatre. (La dansa ha estat exclosa. No he estat capaç de digerir les dades sobre creació i dansa ni trobar la manera d'articular un posicionament o una hipòtesi al voltant de les tres disciplines que conformen les arts escèniques: circ, teatre i dansa.)

El segon advertiment és una disculpa: no em crec infal·lible. Podria ser que, en la transcripció i combinació d'alguna de les dades compilades –números o noms– que serveixen de trampolí per generar conclusions, no haja estat impecable. Demane per això disculpes per si en l'intent de descriure una realitat, l'he distorsionada per errors involuntaris de recopilació de dades. Això sí, de segur que el grau d'imprecisió és el menor possible donada la bona fe que professe i la fiabilitat de les fonts consultades.

El tercer avís és una confessió: malgrat sustentar aquest article amb dades extretes del Centre de Documentació Teatral de Culturarts-Generalitat Valenciana, de programes oficials de diferents festivals d'arts escèniques valencians i d'algun que altre rigorós article d'estudiosos de la nostra escena, l'escric, l'article, en tant que creadora escènica i no com a investigadora, on la veu de l'articulista es vestiria de la neutralitat que l'academicisme proposa. No pretenc elaborar cap introducció a cap tesi universitària sobre la creació escènica produïda en l'última dècada. No n'estic capacitada. Inevitablement, l'opinió em posseeix.

Començaré, doncs, beauvariana: no som dones. Volem escapar de la construcció "identitat dona", de la mateixa manera que sabem que els homes volen/voldran escapar de la seua. Si més no, ser conscients que els gèneres no són més que ficcions identitàries que generen processos d'exclusió i de marginalització (Preciado, 2009).[1]

Des d'aquesta consciència, segons passaven les setmanes des de l'encàrrec d'escriptura del present article, la incomoditat se m'instal·lava perquè prejutjava que el motivava la idea que "dona i creació escènica" esdevenia gènere literari i que, alhora, justificava o promocionava el desencertat concepte "escriptura/creació femenina". De fet, cap articulista no tenia com a objecte d'estudi cap autora; les dones funcionàvem com a ens, de la mateixa manera que funciona el concepte "teatre infantil" o "teatre d'urgència", i no com a escriptores amb personalitat literària individual, pròpia.

Però va ser aleshores, precisament, a partir d'aquesta subtil acció d'invisibilitat, que vaig decidir construir l'article al voltant d'ella, de la invisibilitat. I posar el focus en l'exercida per programacions de sales i festivals públics valencians.

Ja en les primeres consultes efectuades sobre programació pública, comprenia la importància d'utilitzar la premissa "Dona i creació escènica" per denunciar, precisament, la presó que significa aquesta construcció de gènere imposada, el menyspreu que des de les programacions i produccions públiques es fa de l'autoria produïda per dones, que perdura per reproduir el que els *mass media* denominen amb un letal i ofensiu eufemisme: sostre de vidre.

2. El panorama

1.1 Antecedents: 1984-2005

Segons apunta el dramaturg i investigador teatral Xavier Puchades a "Nuevas promociones de autores dramáticos en el teatro valenciano (1984-2005)"[2], la falta d'una política cultural pública valenciana decidida ha castrat totes i cadascuna de les diferents generacions

---

[1] Preciado, Beatriz (2009): "Queer: Historia de una palabra", en *Parole de queer* núm 1. (Article complet *online*: http://paroledequeer.blogspot.com.es/2012/04/queer-historia-de-una-palabra-por.html)

[2] Puchades, Xavier (2006): "Nuevas promociones de autores dramáticos en el teatro valenciano (1984-2005)", en *Stichomythia* (ISSN 1579-7368) núm. 4. I Puchades, Xavier (2004): "Aproximación a la situación actual de la edición de textos dramáticos de la nueva dramaturgia en España", en *Stichomythia* (ISSN 1579-7368) núm. 2.

de dramaturgs. Conclusió a la qual arriba després de l'anàlisi de les programacions, produccions i coproduccions públiques, edicions de textos i premis d'escriptura.

Els dramaturgs valencians no s'han beneficiat de cap programació ni producció coherent que els impulsara ni a nivell valencià ni, molt menys, a nivell estatal o internacional. Sembla que la programació i la producció pública s'ha fet a colp de caprici dels diferents directors de Teatres de la Generalitat.

Segons les dades que aporta l'autor, en el període esmentat només s'observa un recolzament de les obres de Chema Cardeña, Roberto García, Ximo Llorens, Juan Luis Mira i Carles Alberola i, més tard, de Paco Zarzoso, Paco Sanguino i Rafael González, que han tingut certa rellevància en les programacions. Però sense cap disseny promocional ferm o continuat a l'autoria, sinó més aviat a la promoció de les companyies de les quals ells formaven part.

Però si parlem d'autores, el resultat estremeix: del 1996 fins el 2005, de les 64 obres d'autors valencians exhibides als teatres públics, només quatre són de dones: *Defensa de dama,* d'Isabel Carmona i Joaquín Hinojosa, *Más sola que la una,* de Mª Ángeles Morales, *Amors impossibles* i *Malas,* de Patrícia Pardo. Com un cas especial, i dins d'aquest període, tenim les obres exhibides: *Húngaros* i *Viajeras*, de l'autora Lluïsa Cunillé, nascuda a Badalona i resident a Catalunya, que no entraria, doncs, en la categoria d'autora valenciana, però que rescatem o destaquem com a autora lligada a la "valenciania" perquè signa aquestes obres amb el valencià Paco Zarzoso i per a la companyia saguntina Companyia Hongaresa de Teatre, de la qual és cofundadora. D'aquestes quatre (o sis) obres, d'escrites i estrenades en català en tenim dues: *Amors impossibles* i *Malas.*

És cert que en aquesta etapa, el nombre de creadores escèniques és menor que el dels homes, però això no justifica la poca atenció i promoció que reben des de les institucions. Rescatem, gràcies a la revisió de l'article del professor Ramon Rosselló "Más allá de la interpretación: nuevas creadoras en el teatro valenciano actual"[3], els noms d'algunes d'elles, actives en aquest període: Empar Claramunt (Teatre Buffo), Rosa Navarro (Lluerna Teatre), Maria Colomer (Falaguera Teatre), Cristina Maciá (La Carátula i Maracaibo Teatro), Amparo Vayá (Premi Micalet amb el seu

[3] Rosselló, Ramon (2014): "Más allá de la interpretación: nuevas creadoras en el teatro valenciano actual", en *telondefondo* (ISSN 1669-6301) núm. 19, pp. 83-107.

text *Despropòsits* a l'any 2000), Isabel Carmona, Isabel Requena, Marta Roig, Cristina Fenollar, Lola López, Eva Zapico, Patrícia Pardo. I afegisc: Antonia Bueno, madrilenya i alhora valenciana, una de les dramaturgues amb més edat, experiència i més traduïda a nivell internacional del panorama valencià però la més desatesa, segurament, per les programacions i els estudis.

2.2. L'última dècada: 2005-2014

En el període 2005-2014 ens trobem davant un horitzó on coexistim uns 125 creadors i autors valencians de teatre i circ[4], on el percentatge d'autors per sexes seria el següent: 36% d'autores dones (el percentatge augmenta respecte èpoques anteriors per l'aparició

[4] A la lluna (Beatriz Barquero i Layla Najib Baldoví); Afranchino, Jorge; Aguilar, Mertxe; Alain. Vigneau; Alapont, Pasqual; Albaladejo, Anna; Alberola, Carles; Alejo, Sònia; Arlandis, Vicente; Aznar, Pedro; Barrachina, Patrícia; Bayona, Maribel; Bellido, Mafalda; Belmonte, Desirée; Benlliure, Carles; Blanco, Pau; Blasco, Lola; Boluda, Carolina; Bravo, Maribel; Bueno, Antonia; Cañellas, Carles; Carbonell, Pascual; Cárdenas, Iaia; Cardeña, Chema; Carmona, Isabel; Cases, Pepa; Castillo, Xavi; Cavaletti, Jimena; Chillida, Carla; Cia. Larvarium (Pepa Gómez, Joel Maldonado Aranibar, Carmen Parra, Silvia Rincón); Circo Gran Fele; Circolío; Claramunt, Sergi; Colomer, María; Compañía aérea de Teatro (Luka Soriano, Jimena Cavalletti, Juantxo Berasategui); Cornelles, Jerónimo; Cortés, Carles; Cremades, Antonio; Decopivolta; Delgado, Aureli; Disla, Juli; El pont flotant (Pau Pons; Collado Joan; Muñoz, Jesús; Cantó, Àlex); Engrata Cia. de Teatre; Esteve, Gerardo; Folch, Txetxe; Fraj, Rosa; Francachela Teatro (Bermúdez, Ángela; Caballero, Isabel; Julio, Jacobo; Bravo, Maribel; Sanchis, Lara); García, Roberto; Gil, Maite; Giménez, Xavo; Gombau, Tian; Gómez, Sandra; Gomis, Pablo-Les buffons; Inestable, Teatro de (Bayona, Maribel; Pallarés, Jacobo; Palomares, Rafa; Guisado, Maria José…); Insomnia Company; Jornet, Alejandro; Juan, Maria "mariua"; Juja (Jano de Miguel i Juan); Kurich, Jadi; La Estrella (Maite Miralles, Gabriel Fariza, "Bombalino y Cuchufleta"); La panda de Yolanda (David Durán, Raquel Hernández, Merce Tienda i Josep Mª Zapater); La perrica de Jerez (Blanca Martínez, Mafalda Bellido i José Miguel Ortiz); La risa Floja; la Subterránea (Lucía Sáez, Ester Martínez, Lucía Abellán.); La Trócola (Andrea Pérez, Fede Menini, Guillem Fluixà, Jon Sábada); Lázaro, Yoska; Llorens, Ximo; Lluerna Teatre (Rosa Navarro i Josep. M. Beltran); López Murria, Nacho; López, Lola; Losquequedan; Lucas Locus; MaQuinant Teatre (Aina Gimeno, Anna Moret i Ana Ulloa); Marco, Pere; Mateu, Cora (Pildorita Piltri); Mendiola, Juan Pablo; Mery Chey Band (Jimena Cavaletti, Mariló Tamarit, Txetxe Folch); Mira, Juan Luis; Molero, Rosa; Molins, Manuel; Montalbán-Kroebel, Pedro; Montaner, Antonia; Moreno, Joan-Lluís; Navarro, Silvia; Ochoa, Gabriel; Pardo, Patrícia; Vayá, Amparo; Peris, Maria José ; Perros daneses (Jéssica Martínez, Javier Sahuquillo i Laura Sanchis.); Piñot, Valentí; Policarpo, Jaume; Portillo, Antonio; Prats, Juanjo; Produccions Scura; Puchades, Xavier; Pujol, Jaime; Ramos, Javier; Rebenaque, Ana; Riquelme, Belén; Rodamons; Sáez, Guada; Sahuquillo, Javier; Sánchez Velasco, Arturo; Sánchez, Víctor; Sancho, Eugenia; Sanguino, Francesc; Santamaría, Gonzalo; Segura, Rafa; Sirera, Josep-Lluís; Sirera, Rodolf; Subcielo; Teatres de la Llum (Mariola Ponce i Vicent Ortolà); Tena, Begoña; Titola Teatre (Susana Solly i Raúl Garbayo); Tortajada, Alejandro; Tribu Teatre (Alejandra i Mar Mandli i Nilda Varela); Valera, Carmen; Verdugo, Ángela; Visitants (Ibàñez, Tomàs; Alejo, Sònia; Torres, Isaac, Raga, Joan...); Xa! (Alba Blanco i Xavi Castelló); Xarxa teatre; Zamanillo, Eduardo; Zapico, Eva; Zarzoso, Paco.

en l'últim lustre de noves creadores); 44% d'autors homes; 20% de companyies que funcionen com a equip de creació mixtes.

Davant aquesta realitat, com s'han comportat les diferents programacions públiques al llarg de la dècada referida?:

A) Teatres públics (seleccionats per a l'estudi: Moratín, Talia, L'Altre Espai i Rialto).

A.1. Moratín (2005-2007 (any del seu tancament))

D'11 obres d'autoria valenciana exhibides, només dues són d'autores: *Lilith*, d'Eva Zapico i Antonio de Paco, Cia. La Carátula (diverses autores i autors, entre elles Cristina Maciá), per la seua participació al XI Festival Internacional de la Oralidad. Cap obra en català d'autores valencianes programada.

A.2 Talia (2005- 2010)

De 51 obres d'autoria valenciana exhibides, només dues corresponen a autores o a equips mixtos: *Malas*, de Patrícia Pardo i Quim Monzó, i *T'espere baix*, de Patrícia Pardo, Juli Disla i Carles García. Ambdues obres escrites i estrenades en català.

A.3. L'altre Espai (2005-2009 (any del seu tancament)).

L'Altre Espai fou abans Espai Moma (1996-2004), teatre independent dirigit per Carles Alfaro. Però al període referit el gestiona i programa Teatres de la Generalitat.

El gruix de la seua programació se centra en la dansa, però també s'hi programa teatre. Així, quant a obres d'autors valencians exhibides en tenim 21, de les quals només cinc estan signades per equips mixtos dona-home: *A lo mejor me lo merezco,* de Maribel Bayona, Alejandro Jornet i Antonio de Paco, *El cuarto paso*, de Rosa Molero, Gabriel Ochoa, Jordi Gomar i Alberto Torres, *La mujer de amianto*, d'Eva Zapico, Sandra Gómez, Merce Tienda, Verónica Andrés, Maribel Bayona i Pau Blanco, *Camberra*, de Maribel Bayona i Gabriel Ochoa, i *Exercicis d'amor*, de Pau Pons, Joan Collado, Jesús Muñoz i Àlex Cantó. Només una en català: *Exercicis d'amor.* Destaquem que *El cuarto paso* és producció de Teatres de la Generalitat.

A.4. Rialto (2005-2014)

De les 81 obres d'autoria valenciana exhibides, 6 són d'autores valencianes (o equips mixtos), en programació "regular", i 5

són d'autores valencianes (o equips mixtos), en programació "emergents"[5].

Programació "regular" d'obres signades per autores valencianes: *Ladran Luego Cabalgamos*, de Carla Chillida, *Jo de major vull ser Fermín Jiménez*, d'El Pont Flotant (Pau Pons, J. Collado, J. Muñoz, A. Cantó), *Adéu Encara*, de Iaia Cárdenas, *El gran Arco*, d'Eva Zapico, *Potted,* de La Trócola (Andrea Pérez, Jon Sábada, Federico Menini, Guillem Fluixà), i *La família Romanesku*, de Patrícia Pardo, Olga Osuna, Alberto Vidal, Julia Sáez i Juan Silva. D'aquestes, només trobem dues obres programades en català: *Jo de major vull ser Fermín Jiménez* i *Adéu Encara*. I, com a novetat, dues obres de circ sense text: *Potted* i *La família Romanesku*.

Programació "emergents" d'obres signades per autores valencianes: *Villa Quitapenas*, d'Helena Gómez, Aurora Diago, Cristina M. Gómez..., *Para que no te me olvides*, de Guadalupe Sáez, *Cardiovascular*, de Paula Llorens, *La fragilidad de Eros*, d'Aina Gimeno, Anna Moret i Ana Ulloa (Maquinant teatre) i *Con pies de circo,* de Cristina López, Andrea Pérez, Federico Menini, Jon Sábada…Cap obra en català i una de circ sense text (*Con pies de circo*).

És oportú fer aquesta divisió sobre el tipus de programació (regular i emergent) en la qual participen les diferents autores perquè la promoció que ofereix una i l'altra varia: si bé la "regular" programa sis funcions de cadascuna de les obres seleccionades, l'"emergent" només en programa una, per la qual cosa la repercussió per a la companyia i per a l'autora és, clarament, menor en el cas de les "emergents", on cal remarcar que totes les obres seleccionades per a l'esmentat cicle eren d'autores dones.

Fora del còmput de les 81 obres d'autoria valenciana programades en l'última dècada al Rialto, apareixen 15 obres més signades per autores, però no programades sota els paràmetres que un teatre públic té l'obligació d'oferir. Estem parlant de la programació anomenada MINITEATRE: El Rialto cedeix l'edifici per tal que les

[5] La finalitat del cicle "Emergents", segons descriu Culturarts, responsable de la programació del Rialto, és la d'"impulsar els nous valors de les arts escèniques de la Comunitat Valenciana, així com donar visibilitat als seus treballs. (…) Esta iniciativa està enfocada de forma preferent a companyies de fundació recent que desenrotllen el seu treball en l'àmbit de la creació escènica contemporània, en qualsevol de les seues manifestacions". Més informació: http://www.cece.gva.es/agenda.asp?id=1970

companyies exhibisquen peces curtes però per fer-ho les companyies no reben remuneració pública (ingressos a través de la recaptació que les pròpies companyies gestionen a partir de la venda d'entrades a preu simbòlic).

Aquestes 15 obres d'autores valencianes programades al Miniteatre són: *Mambo* i *Acapulco*, de Begoña Tena, *A mí nunca me cortó la cabeza,* de Guadalupe Sáez, *En un banco* i *Pequeña zorra,* de Paula Llorens, *Bolis,* de Victoria Mínguez, *Un àncora al cor,* de Rosana Gimeno, *5-2=3*, de María Part, *Allò innegociable*, de Cristina García, *Carrusel de los niños perdidos*, de Carlos Luna i Clara, *Glen Clous*, de Iaia Cárdenas, *Aseguradas*, de Mar Marcos i Laia Sales, ¡*Emergencia!,* de Pilar Suay, *Le tuteur d'amour*, de Belén Riquelme, i *Recordis,* escrita per Xavier Puchades amb la col·laboració de les actrius de l'obra: Verònica Andrés i Merce Tienda. En català tres obres: *Un àncora al cor, Allò innegociable* i *Recordis*.

B) Festivals públics (seleccionats per a l'estudi: Mostra de Teatre d'Alcoi, Mostra de Mim de Sueca, Muestra de Teatro Español de Autores Contemporáneos a Alacant).

B.1. Mostra de Teatre d'Alcoi (2005-2014)

La Mostra d'Alcoi pretenia ser la fira d'arts escèniques del País Valencià, on no només poguera gaudir el públic alcoià de les propostes presentades, sinó que programadors valencians, estatals i, per què no, internacionals, tingueren en la Mostra un aparador d'on poder nodrir les seues programacions. Una gran oportunitat per a creadors i companyies valencianes, doncs.

Però la realitat és que la Mostra no ha sabut o no ha pogut créixer, ni ser imant d'una massa de programadors amb capacitat programativa o heterogènia, ni ser centre de promoció i difusió, acollidora de propostes escèniques diverses (com sí que ho són la Fira de Tàrrega o la de Circ a Reus).

Són diferents les crítiques a la línia programativa de la Mostra, acusada de tindre una programació centrada en les obres d'entreteniment, on s'ha focalitzat i promocionat gairebé exclusivament companyies nascudes als 90, totes elles dirigides per gestors homes i amb un repertori d'obres d'autoria signada per homes sempre (Alberola, Alapont, Cardeña, García...), fent de costat sistemàticament les companyies més joves o d'investigació.

Quina explicació pot oferir la Mostra, per exemple, per no haver programat El Pont Flotant en cap ocasió[6], una companyia de referència en les arts escèniques contemporànies valencianes i espanyola?

Se'ns està quedant cos de postguerra *(2015),*
amb text de Guadalupe Sáez,
espectacle produït per Lupa Teatre. Fotògraf: Paco Barreda.

Però, i en un altre plànol, i respecte de les dones, que és l'assumpte que ens centra, diríem que la Mostra ha desatès profundament la veu d'autores dones (obres amb textos d'autores) i, alhora, les companyies de dones creadores, companyies dirigides per dones o amb equips mixtos en la direcció (no direcció escènica, sinó de la pròpia companyia).

Si ens fixem, de les 171 obres de teatre i circ exhibides al llarg dels deu últims anys, només 11 les signen autores valencianes: *Les aventures de Xonan el guerrer,* de Dolores Faraco, Gloria Sirvent, J. de Miguel i X. Castillo (Cia. Pot de Plom), *Lilith,* d'Antonio de Paco i Eva Zapico (Cia. Eva Zapico), *Construyendo a Verónica,* de

[6] Només el 2003 El Pont Flotant va exhibir 30 minuts de la seua primera creació, *What a wonderful* war!, a La Llotja (espai d'estands de promoció d'associacions, companyies i programadors).

Patrícia Pardo, J. Cornelles, J. Policarpo, J. Disla, A. Jornet i J. Ramos (Bramant Teatre), *Tris, tras, trus, Una història de sentits*, d'Estefania Roldan i J. Disla (Combinats produccions), *Xaloc*, d'Empar Pla i R. Pla (Circ Gran Fele), *Insubmissió,* de Rosa Molero (Xarop Teatre-Cebe Produccions), *Confesiones de siete mujeres pecando solas*, de Concepción León Mora, Patrícia Pardo, C. Alberola, S. Belbel, A. Binetti, J. Cornelles i G. Heras (Bramant Teatre), *Waltizing Tirisiti*, d'Antonia Bueno i F. Bellón (Antonia Bueno), *SomiART*, de Patrícia Barrachina (Gòrmic), *Adéu Encara,* de Iaia Cárdenas (Hongaresa Teatre), i *Contes del món*, de Rosa Fraj i Pla (Papallona Teatre).

Podem dir que la Mostra no ha apostat, al llarg de la seua història, per cap companyia dirigida per cap dona. Ni ha oferit continuïtat a l'obra de cap autora; la seua participació ha estat casual i residual.

En aquest període, de les quatre autores que apareixen a la Mostra i que tenen veu i companyia pròpia (Zapico, Bueno, Pla i Pardo), on desenvolupen treballs de creació escènica personal, només han exhibit una d'eixes obres de "companyia d'autor" a la Mostra: Eva Zapico (*Lilith*), Antonia Bueno (*Waltizing Tirisiti),* Empar Pla (*Xaloc)*. I cap en el cas Patrícia Pardo, donat que participa a la Mostra dins dos equips d'escriptura conformats per Bramant, però amb cap obra de la seua "companyia d'autor".

En la resta de casos, la Mostra programa companyies, més que autors o autores, companyies dirigides per homes o equips mixtos que han comptat en els equips d'escriptura d'alguna de les seues obres amb la col·laboració d'una dona, com l'esmentada Bramant Teatre, Pot de plom, Combinats, l'Hongaresa, Xarop Teatre o Combinats.

Una mostra, a la fi, d'esquenes totalment al que passa a l'anomenada escena "emergent", que deixa de banda també les autores Sandra Gómez, Maribel Bayona, Pau Pons-El Pont Flotant, Isabel Caballero-Francachela, Maribel Bravo, Anna Albaladejo, Begoña Tena, Ángela Verdugo, Guadalupe Sáez, Lucía Sáez, Ester Martínez-Lucía Abellán-Luna Soriano-LaSubterránea, Carla Chillida-A tiro hecho, Silvia Navarro-Colectivo circo9.8, Ana Rebenaque...

Veus, algunes, acollides al seu moment, tímidament, per L'Altre Espai o el Festival VEO (en parlarem d'ell més endavant), com a espais públics i, per descomptat, actualment, per les sales i festivals independents de la ciutat (Cabanyal Íntim, Russafa Escènica, Carme

Teatre, Teatro de los Manantiales, Sala Círculo, Espacio Inestable).

Podríem dir que com la Mostra no compta amb la creació més contemporània tampoc no compta amb les obres signades per dones, perquè són elles qui encapçalen la major part de les propostes alternatives/contemporànies/d'investigació actuals.

B.2. Mim Sueca (2005-2014)

143 obres exhibides. I només 13 les signen autores valencianes en la programació oficial, més 6 en la programació off:

Programació oficial: *Habitacions a preu de saldo*, de Nacho Ruiz, Cristina Núñez, Alfonso Tadeo, Laura García, Jaume Gràcia; Joan Miquel Reig; Itziar Murugarren, Sanchís Victòria (Indústria 33), *Cammarero, una de...,* de Susana Solly i Raúl Carballo, *Borrones*, de Sandra Gómez i Vicente Arlandis, *Adagio Clown*, de Violeta Giménez, *Tarzán (aquí no sale),* de Rafael Pla i Maria Colomer, *Menú Degustoacción,* de Francachela Teatro (DDAA), *Esfèric,* de Pepa Cases i Joan Raga, *Una pequeña gran aventura,* de Pepa Gómez, Joel Maldonado i Carmen Parra, *Comissura*, de Patrícia Pardo, *Entretingudes*, de Mar Marcos i Laia Sales (Decopivolta), *Mamá natura*, d'Inés Cárdenas i Lara Sanchís, *Sabates en l'aire* (DDAA) i *Ingravity* (Dinàmic DDAA).

Programació off: *Mery Chay Band,* de Jimena Cavaletti, Txetxe Folch, Mariló Tamarit, *Tortuga,* de Rosana Mira i JC Soto (Engrata), *Sor-presitas,* de Paula Bares i Carolina Oliver (Catholic Tuppersex), *Miss Hammer*, de Guadalupe Sáez, *Üiqü'is*, de Merce Tienda, Raquel Hernández, David Duran i Josep M. Zapater i *Animals de séquia*, de Manola Roig i Rosa Roig

De la mateixa manera que la Mostra d'Alcoi, la Mostra de MIM ha desatès la programació de creadores valencianes. Podríem anar més enllà i dir que, de fet, el que ha desatès ha estat la dels creadors valencians en general, centrada com ha estat en promocionar o visibilitzar-se ella mateixa a través de companyies ja consolidades de fora del País Valencià. Sol dir-se que el Mim de Sueca és la mostra d'Yllana (Madrid), Vol-Ras (Catalunya), La Fura dels Baus o Comediants (Catalunya).

De fet, és simptomàtic que de les 19 obres de creadores valencianes exhibides, 6 estiguen programades a la programació OFF, i que, com també passa a la Mostra d'Alcoi, no es faça seguiment de l'obra d'algunes creadores, exhibint com a fet aïllat algunes de les seues peces, i no fent la tasca de dimensionar la seua obra o estil. Sobretot

de creadores que fan del gest o del moviment una senya d'identitat, com ara Pepa Cases, Jimena Cavaletti, Decopivolta, Rosana Mira, Txe-txe Folch, Pepa Gómez, Sandra Gómez, Patrícia Pardo, Susana Solly…

El MIM de Sueca tampoc no ha sabut créixer i ser lloc de trobada perquè els programadors valencians, estatals i internacionals begueren de les propostes dels creadors valencians (molt menys de les creadores!), ni ha estat capaç de ser centre de coproduccions per llançar la creació del gest i circense valencià a un nivell que sí que han fet el festival de Reus, Cornellà, Tàrrega, TNT Tàrrega o, si parlem de valencians, el FIT de Vila-real.

B.3. Muestra de Teatro Español de Autores Contemporáneos d'Alacant (1993-2014)

He ampliat el període d'anàlisi programatiu d'aquesta mostra donat que és ella mateixa qui posa el focus d'atenció en els autors ja des del seu nom. Així, l'anàlisi abasta des del 1993 fins el 2014.

Si bé una de les línies bàsiques d'actuació de la Muestra és la de "propiciar la presència en la programació habitual de l'escriptura dramàtica femenina, incorporant fins i tot el terme europeu de 'discriminació positiva' "[7], la realitat és: de 22 autors a qui ret homenatge la Mostra[8] (un per any), només dos han estat dones: Paloma Pedrero i Laila Ripoll. Es pot dir percentualment, però no més clar: 9% de dones homenatjades enfront del 91% d'homes.

Anant més enllà de la menció honorífica, sobre el nombre d'autors de l'Estat espanyol, incloent-hi els valencians, que han mostrat obra trobem que el 25% són dones enfront del 75% d'homes. I la cosa s'agreuja si analitzem en profunditat aquesta programació, perquè d'un total de 547 obres seleccionades per ser exhibides només el 14% de les obres estan signades per dones, front del 77% d'obres per homes i un 9% d'autoria mixta.

A continuació, dades concretes sobre l'impacte de les obres d'autores dones valencianes a la Muestra:

---

[7] Intencions publicades a la web de la Muestra: www.muestrateatro.com.

[8] Per ordre cronològic, autors que reben homenatge per part de la Muestra: Antonio Buero Vallejo, Francisco Nieva, Alfonso Sastre, Antonio Gala, José Martín Recuerda, Fernando Fernán Gómez, José Sanchis Sinisterra, Josep Maria Benet i Jornet, José María Rodríguez Méndez, Fernando Arrabal, Rodolf Sirera, José Luis Alonso de Santos, Paloma Pedrero, Jerónimo López Mozo, Jordi Galcerán, Jesús Campos, Juan Mayorga, Ignacio Amestoy, Salvador Távora, Laila Ripoll, La Zaranda, Carles Alberola.

—16 obres signades per autores valencianes (recordem, d'un total de 547), de les quals: 4 obres estan signades per una sola autora (no autoria compartida): Lola Blasco Mena (*Los hijos de las nubes* i *Pieza paisaje en un prólogo y un acto*); Isabel Clara-Simó (*Cómplices*); Rosa Fraj (*Tres històries sobre la vida*).

—2 obres estan signades per equips integrats exclusivament per dones: Rosanna Espinós, Pepa Miralles i Cristina Soler (*Per dones*); Maria Minaya, Silvia Valero i Mado Vidal (*De trizas corazón*).

—10 obres signades per equips integrats per autores i autors (equips mixtos): Sònia Alejo i Tomàs Ibàñez (*Judith o Paul*); Maribel Bayona, Antonio de Paco i Alejandro Jornet (*A lo mejor me lo merezco*); Cesca Salazar, Xavi Castillo (*Pànic al centenari*); Puy Salgado, Sergio Claramunt (*Vida clownyugal*); Patrícia Pardo, Jerónimo Cornelles, Juli Disla, Alejandro Jornet, Jaume Policarpo, Javier Ramos (*Construyendo a Verónica*); Estefania Roldan i Juli Disla (*Tris, tras, trus…*); Pau Pons, Joan Collado, Jesús Muñoz, Àlex Cantó (*Algunes persones bones*, *Jo de major vull ser Fermín Jiménez*); Pepa Sarrió, Cristina García, Joan Miquel Reig (*Uno solo*); Isabel Carmona, Joaquín Hinojosa (*Defensa de dama*); Begoña Tena, Maribel Bayona, Patrícia Pardo, Jaume Policarpo, Xavier Puchades (*Valèntia*).

El comportament de la Mostra d'Alacant és molt paregut al de la Mostra d'Alcoi sobre les obres d'autores. En la majoria de casos apareixen si formen part d'altres equips on el que crida l'atenció dels programadors és la companyia o el director d'aquesta, que gairebé sempre és un home o una companyia més conservadora, a excepció d'El Pont Flotant. Casos com el de les autores valencianes amb continuïtat en la creació-producció com Begoña Tena, Maribel Bayona, Antonia Bueno o Patrícia Pardo, que han vist les seues obres de coautoria estrenades a la Muestra, en cap ocasió han mostrat una obra signada per elles només o els seus col·lectius (Teatro de lo Inestable, en el cas de Bayona). Impedint, d'eixa manera, la promoció de les seues veus i no la d'equips circumstancials, encàrrecs puntuals dirigits per altres companyies.

L'excepció és Pau Pons que sí que ha vist en dues ocasions les seues obres a la Muestra. Recordem, això sí, que Pons és coautora junt amb Jesús Muñoz, Joan Collado i Àlex Cantó, i que els quatre funcionen com a El Pont Flotant, és a dir, com a col·lectiu o companyia de creació amb una dona.

La qüestió de la llengua en la Muestra és realment preocupant. Per una banda, per l'escassa selecció d'autors i autores valencians, i per l'altra perquè, de les 16 obres d'autores valencianes exhibides, només 7 van ser programades en català: *Tres històries sobre la vida*, de Rosa Fraj; *Per dones*, de Rosanna Espinós, Pepa Miralles i Cristina Soler; *Pànic al centenari,* de Cesca Salazar i Xavi Castillo; *Tris, tras, trus…,* d'Estefania Roldan i Juli Disla; *Algunes persones bones* i *Jo de major vull ser Fermín Jiménez,* de Pau Pons, Joan Collado, Jesús Muñoz, Àlex Cantó; *Valèntia, de* Begoña Tena, Maribel Bayona, Patrícia Pardo, Jaume Policarpo i Xavier Puchades.

És cert que la Muestra està concebuda, des de l'actual direcció (una direcció que no ha canviat des dels seus inicis), com una mostra espanyola, però això no hauria de significar, al meu parer, desatendre el teatre ni el circ valencià en valencià, donat que es fa des d'Alacant. Però la minorització arriba al punt en què, fins i tot obres escrites i estrenades en català, han hagut d'actuar a la Muestra en castellà o fer-ne doble versió, com fou el cas de *Jo de major vull ser Fermín Jiménez* d'El Pont Flotant, que va representar-se en valencià i castellà.

3. Oracions per a la reflexió

Des de Culturarts-Teatres de la Generalitat només s'ha produït una obra on una dona formava part de l'equip d'escriptura: *El cuarto paso* (2006), Cicle "noves dramatúrgies", amb textos de Rosa Molero, Gabi Ochoa, Jordi Gomar i Alberto Torres.

Tots els festivals públics valencians estan dirigits per homes, exceptuant Sagunt a Escena/Festival d'Estiu de Sagunt, si és que hom pot dir que té una direcció...

No existeix cap codi de bones pràctiques que obligue a rellevar els directors dels festivals cada cert període de temps per uns altres. Posem cada 5 anys i per concurs públic, amb un programa i unes intencions programatives públiques.

L'únic festival públic que ha produït i promocionat obres de dones (i que tenia en compte les noves tendències escèniques) va ser el desaparegut VEO (2003-2011), festival depenent de l'Ajuntament de València, que va coproduir o exhibir diferents obres signades per autores: *Marteuil*, d'Eva Zapico; *Taxis*, de Rebeca Crespo i altres autors; *Exercicis d'amor*, de Pau Pons i altres autors; *Fonòdrom*, de

Begoña Tena i altres autors; *Construyendo a Verónica,* de Patrícia Pardo i altres autors; *Borrones*, de Sandra Gómez co-creadora; *Il·lusionistes*, de Lluïsa Cunillé.

El VEO va ser un espai, un temps d'oportunitat, una llavor per promocionar el panorama escènic valencià d'investigació i noves tendències. Va ser aniquilat.

Actualment, el lloc on desenvolupen la seua activitat les dones autores o dones amb companyia pròpia és, bàsicament, sales i festivals independents, perquè la majoria de dones creadores està en la contemporaneïtat. Això sí, també en la precarietat, perquè les sales i festivals independents valencians disposen de recursos econòmics i de visibilitat molt més limitats que els públics.

És gràcies al treball desmesurat que fan aquestes autores que poden accedir a altres circuits estatals i internacionals, presentant projectes finançats per l'INAEM, residències vàries, la pròpia gira...

No volíem ser dones, però donat que ens han posat eixe vestit no podem sinó reclamar la visibilitat de la invisibilitzada. Entestar-nos, mentre això dels gèneres continue, a trencar la inèrcia masclista que exclou.

Continuant amb el camí de visibilitat encetat per Rosselló i Puchades als articles referits en pàgines anteriors, vull acabar deixant constància de les autores i creadores de circ i teatre vives valencianes que persisteixen, tot i el desànim o la pausa que sé moltes d'elles han fet per la falta d'un recolzament programatiu evident:

A la lluna (Beatriz Barquero i Layla Najib Baldoví); Aguilar, Mertxe; Albaladejo, Anna; Alejo, Sònia; Barrachina, Patrícia; Bayona, Maribel; Bellido, Mafalda; Belmonte, Desirée; Blasco, Lola; Boluda, Carolina; Bravo, Maribel; Bueno, Antonia; Cárdenas, Iaia; Carmona, Isabel; Cases, Pepa; Cavaletti, Jimena; Chillida, Carla; Cia. Larvarium (Pepa Gómez, Joel Maldonado Aranibar, Carmen Parra, Silvia Rincón); Circo Gran Fele (Empar Pla i Rafa Pla); Colomer, María; Compañía aérea de Teatro (Luka Soriano, Jimena Cavalletti, Juantxo Berasategui); Decopivolta (Mar Marcos i Laia Sales); El Pont Flotant (Pau Pons; Collado Joan; Muñoz, Jesús; Cantó, Àlex); Engrata Cia. de Teatre (Rosana Mira i Jose C. Soto); Folch, Txetxe; Fraj, Rosa; Francachela Teatro (Bermúdez, Ángela; Caballero, Isabel; Julio, Jacobo; Bravo, Maribel; Sanchis, Lara); Gil, Maite; Gómez, Sandra; Inestable, Teatro de lo (Bayona, Maribel; Pallarés, Jacobo; Palomares, Rafa; Guisado, Maria José…);

Juan, Maria “mariua”; La Estrella (Maite Miralles, Gabriel Fariza, “Bombalino y Cuchufleta”); La panda de Yolanda (David Durán, Raquel Hernández, Merce Tienda i Josep Mª Zapater); La perrica de Jerez (Blanca Martínez, Mafalda Bellido i José Miguel Ortiz); la Subterránea (Lucía Sáez, Ester Martínez, Lucía Abellán; Luna Soriano); La Trócola (Andrea Pérez, Fede Menini, Guillem Fluixà, Jon Sábada); Lluerna Teatre (Rosa Navarro i Josep M. Beltran); López, Lola; MaQuinant Teatre (Aina Gimeno, Anna Moret i Ana Ulloa); Mateu, Cora (Pildorita Piltri); Mery Chey Band (Jimena Cavaletti, Mariló Tamarit, Txetxe Folch); Molero, Rosa; Montaner, Antonia; Navarro, Silvia; Pardo, Patrícia; Vayá, Amparo; Peris, María José; Perros daneses (Jéssica Martínez, Javier Sahuquillo i Laura Sanchis); Rebenaque, Ana; Riquelme, Belén; Rodamons (Laura Miñarro, Teresa Sánchez, Vicent Adell); Sáez, Guadalupe; Sancho, Eugenia; Solly, Susana; Teatres de la Llum (Mariola Ponce i Vicent Ortolà); Tena, Begoña; Tribu Teatre (Alejandra i Mar Mandli i Nilda Varela); Valera, Carmen; Verdugo, Ángela; Visitants (Alejo, Sònia; Ibàñez, Tomàs; Torres, Isaac, Raga, Joan...); Xa! (Alba Blanco i Xavi Castelló); Zapico, Eva.

El geperut de Notre Dame *(2012), amb text de Jaume Policarpo, espectacle produït pel Centre Escalante i Bambalina. Fotògraf: Samuel Domingo.*